

מסביב לעולם

12 בספטמבר עד 2 באוקטובר

אנגליה, הסוסים באים

מי שיהיה בלונדון בחול המועד סוכות, יוכל לחוות באופן בלתי אמצעי את הקשר בין האומה הבריטית לסוסיה. זהו יום הרוכבים באזוריים כפריים הרריים באירופה - שעבודם (Horseman's Sunday) בהייד פארק, ושיאו התכנסות של רוכבים ושל סוסים ברחבה של כנסיית סט. ג'ון בפארק.

בתום טקס יום ראשון בכנסייה, יוצא הכומר (על גב סוס, כמונן) לברך את הסוסים ואת בעליהם בברכה מיוחדת לסוסים ולמטפלים בהם. יותר ממאה פרשים על סוסיהם אמורים להתאסף, ובהם סוסי רכיבה אציליים, סוסי תחרויות זוכי פרסים, סוסי פוני, סוסים רתומים לכרכרות ועוד.

לצד אירועי הסוסים יהיו גם אירועי בידור לגדולים ולקטנים, דוכנים, מוזיקה ועוד. לצפייה בסרטון סרקו את הקוד.

איפה: הייד פארק, לונדון
מתי: 21 בספטמבר, 10:00 בבוקר

שווייץ, הפרות חוזרות

יש מי ששימני הסתיו עבורו הם חצב ונחליאלי, ויש אחרים - במיוחד אם הם גרים באזורים כפריים הרריים באירופה - שעבודם הסימן הוא שובן של הפרות מהמרעה הגבוה. פעמיים בשנה עושות מאות אלפי פרות את הדרך במעלה ההרים ובמורדם.

באביב העדרים עולים למרעה הקיץ, לזלול עשב רענן מהפסגות המושלגות בחורף, ובסתיו הן חוזרות אל המרעה הנמוך. משום מה, צאתן לקייטנה לא מלווה בטקסים מיוחדים, אבל השיבה הביתה היא עניין גדול.

הפרות צועדות בסך, לפעמים כשהן מקושרות בפרחים ובסרטים (ובמקומות אדוקים במיוחד גם בתמונות קדושים), וכפרים שלמים יוצאים לכבודן לרחובות. סביב התלוכה התפתחו גם אירועי פולקלור ותירות עם זמרי יודל מסורתיים, נגי קרן, תלבושות עממיות, דוכני אוכל

מקומי ואוכלוסייה הושפך כמים. לצפייה בסרטון סרקו את הקוד.

איפה: בעיקר באלפים השווייצריים, אזור טירול באוסטריה ובוואריה בגרמניה.
מתי: מאמצע ספטמבר ועד תחילת אוקטובר.
כ"ב PAYS-D'ENHAUT שבשווייץ הן קורה ב"27 בספטמבר.

ברלין, האורות נדלקים

אור היום המתקצר מביא גם עירוניים לחגוג את הסתיו המתקרב בדרכם. בברלין מציינים את "חג האורות", שבמסגרתו מציבים תאורה מיוחדת לבניינים היסטוריים, בתחנות רכבת, במרכזי קניות ובפינות בעיר.

פסטיבל האורות כולל גם מיצבים אורקוליים, מופעי לייזר, הקרנות תלת-ממדיות, זיקוקים ומופעים אמנותיים ומוזיקליים. מתקיימים ספורים מודרכים מיוחדים, שמאפשרים לגלות מקומות פחות מוכרים וגם לראות מקומות מוכרים באור חדש. לצפייה בסרטון סרקו את הקוד.

איפה: ברחבי ברלין
מתי: 2 עד 19 באוקטובר

אחד הפתרונות שהועלו לבעיית היזידים בעיראק היא ליישב מחדש את כל העם היזידי בארמניה, שבה חי על אדמתו מיעוט יזידי גדול, כ־40 אלף איש

על מורדות ההר או לפגוש אותם כשהם רועים את ערדי הפרות והכבשים שלהם באפרים הפתוחים (והירות) כלבי שמירה אימתניים בשטח. אפשר גם לפגוש אותם בכפרי הקבע למרגלות ההר. בעונה זו נערמות בין הבתים ערימות עצמות של חציר יבש, שימש כמספוא במהלך החורף.

היזידים הם כורדים כמוצאם, אולם בארמניה הם מתנגדים לשיוך הזה בתוכם, שכן חלק מהכורדים סייעו לא מעט לעות'מאנים בטבח הארמנים במלחמת העולם הראשונה, בתמורה לארמות ולרכוש. בתור שכאלה הם לא זכורים לטוב במדינה שערייין מקוננת על עברה העקוב מרם.

הדת היזידית משלבת עקרונות שונים מדתות שונות. יש בה עקרונות זורואסטריים (שמירה על טוהר, מתן כבוד רב לארבעת היסודות - אש, אוויר, מים וארמה, חגיגות הנורו, ראש השנה של הדת הפרסית הקדומה) כמו גם עקרונות מוסלמים (למשל, חמש תפילות יומיות והכינוי "שיח" לאנשי הדת שלהם). כמו הנוצרים והמוסלמים, היזידים מאמינים שאלוהים עשוי להתגלם ברמות ארם וכמו ההינדואים הם מקפידים על דיני טומאה וטהרה ומאמינים בגלגול נשמות. היזידים אינם קרובים

כמאה השמינית לפנה"ס. המילה "ג'טס" פירושה "כתר" בארמנית והיא מתייחסת כנראה אל ארבע הפסגות הגבוהות החובקות את הלוע הגעשי.

באביב הם ישובו חזרה

הסתיו מקדים להגיע אל הארג'טס הגבוה. ימים אלה, שלפני בוא השלג הראשון, הם העונה שבה תושביו העונתיים של ההר, רועים נודדים למחצה, נוטשים את כרי העשב היבשים הגבוהים ואת כפריהם העונתיים הרעועים. הם יורדים במדרונות ושבים עם עדריהם אל כפרי האם שלהם, שנמצאים בעמקים שלמרגלות ההר. בעמקים החורף קל מעט יותר. הרוחות אינן כה עזות ומעטה השלג דק יותר. אל ההר הם ישובו ויעפילו רק באביב הבא, עם הפשרת השלגים, כשהכול יעטה לבלוב מחורש של ירק ושפע פריחה.

תושביו הנוודים-למחצה של הארג'טס אינם ארמנים, אלא יזידים, בני אותו מיעוט מוכה גורל שבימים אלה עלה לכותרות אך ורק בגלל שבצפון עיראק אנשיו נרדפים עד חורמה על-ידי אנשי דע"ש. למעשה, ארמניה היא המדינה היחידה שבה חיים היזידים (מספרם במדינה כ־40 אלף) חיים שלווים על אדמתם. היא גם המקום היחיד שבו ניתן לפגוש אותם בבטחה ולהכיר אותם מעט (הוצ' מאשר בקהילות החדשות של גולים יזידים בארצות המערב). ניתן לבקר אותם במעונות הארעיים שלהם, הנקראים יאילות, הפזורים

ההר שממול

על הר אררט שמעו כולם, אבל הר ארג'טס שמולו מפורסם הרבה פחות. הארג'טס נמצא בארמניה, אבל תושביו אינם ארמנים, אלא יזידים, בני אותו מיעוט אומלל שנרדף בידי דע"ש - יותם יעקבסון

מנותקת לגמרי. מעטה שלג כבר מכסה אותה, ואגפיה מקושרים במנהרות תת-קרקעיות, אין יוצא ואין בא. על חוויית השהייה הממושכת כאן ספרה לי לא מעט נינה, אחת המנהלות בחברת הנסיעות המקומית Armenia Travel (www.armeniatravel.am). נינה, בת לשני פרופסורים שהועסקו בתחנת המחקר, היא בעצמה דוקטור למדעים. כילדה בילתה חודשים ארוכים בתחנה, במנהרות ובאגם הסמוך. עם התפרקות ברית המועצות, כשארמניה זכתה בעצמאות, החליטה נינה לעסוק בתחום שיתרום למדינתה ויחזק אותה. היא בחרה בתיירות. גם ללא סיפוריה האישיים של נינה, אוירת המקום יוצרת תחושה מיוחדת במינה, מנותקת ומסתורית.

אפשר לצאת למסלול מעגלי קצר המקיף את האגם, ואפשר גם להיערך מראש לטרק ממושך וקשה, שבו מטפסים אל הפסגות הרמות ואל לוע הר הגעש שביניהן. אפשר גם ליהנות מדרוש המים, מהאוויר הצלול ומליקוט אוכסיריאן - האבנים השחורות, הווכיטיות, שפורות על הארץ. אוכסיריאן הוא זוכית ולקנית, אחד מתוצריו של הר הגעש. כמו הארמנים עצמם, גם פסגות ארג'טס משקיפות בערגה תמידית אל מעבר לעמק נהר הארקס, המשתרע מדרום ואל הר אררט, המתנשא מעבר לו, בטורקיה. שמותיהם של שני ההרים דומים ולא בכדי. הם כנראה נגזרות שונות של המילה "אר", אל באוררית, השפה שרווחה באזור

דרך צרה ומשוכשת מעפילה במעלה מדרונו הרדומי של הר ארג'טס (Aragats), הר געש רדום שהוא הגבוה בהרי ארמניה (4,090 מטרים). בהתחלה היא חולפת בין כפרים מראשית המאה שעברה. בתיהם הצנועים טובלים בנוסטני עצי פרי קטנים, שיחי ורד ולילך. בהמשך היא חולפת דרך אזור מיוער בדלילות ואחר כך בין מדרונות חשופים, שבהם משתלח ללא רסן עשב יבש מזהיב. הדרך מסתיימת בגובה 3,190 מטרים, לגדתו של קארי ליץ', "אגם האבן" - אגם קרחוני זעיר, שגם בעיצומו של הקיץ, מימיו הצלולים מקפאים. בסמוך ניצבת תחנת מחקר סובייטית לאיסוף חלקיקים קוסמיים, שעודנה פעילה. בחורף היא

מידע מעשי

הגעה: אל ארמניה ניתן להגיע בטיסות ישירות מתל אביב ליריוואן, או דרך גאורגיה. הטיסה אורכת כשעה וחצי ומחיר הכרטיס הוא כ-350 דולרים.

עונה: העונות הנוחות לביקור במדינה הן אביב וסתיו. החורף קר מאד והקיץ לוחט. הפריחה בארגטס מגיעה לשיאה בין מאי ליולי (תלוי באיזו חגורת גובה). הפרגים סביב אמברד פורחים סביב אמצע יוני. טרקים אל פסגת ההר ניתן לבצע בין יולי לספטמבר. מומלץ לקחת מדריך מנוסה המכיר את השטח היטב. חברת Armenia Travel מעסיקה צוות מדריכים כזה, ושירותיה מומלצים בחום (www.armeniatravel.am).

לינה: בתי המלון הטובים הסמוכים ביותר להר נמצאים ביריוואן.

יש לא מעט הקבלות בין הארמנים ליהודים. גם הם עם קטן, שידע יותר שנות כיבוש מתקופות של עצמאות, וחווה הגליות, רדיפות וטבח עם. גם הם מקדשים את שפתם ואת האלף-בית השונה שלהם

יופיו הבלתי ניתן לתיאור של מלך ארמניה, ששמו כשם ההר. סמיראמיס יצאה לארמניה מתוך כוונה להכירו ולהינשא לו, אך הוא דחה את הצעתה. ברוב עלבון היא פתחה במלחמה. ארה יצא לבבל כדי להגן על מולדתו, אך נהרג בקרב. גופתו נשבתה ובוזתה, אולם חייליו הנאמנים חטפו אותה והביאו אותה אל המקום הזה, שבו לפי האגדה הפכה להר. לארמנים, הידועים כאף גדול ומעוקל כשל ארה, יש סיפור על זה: בימי ראשית העולם, כשחילק אלוהים אפים, מיהרו אליו כל העמים. הרוסים ביקשו אף סולד כדי שלא יפריע להם כשהם שותים. הצרפתים רצו אף קטן, שלא יפריע לנשיקות. כשהגיע תורם של הארמנים הם מיהרו לשאול כמה עולה האף. כששמעו שזו מתנת חנם, מיהרו לבקש את ה"הכי גדול".

בעמק שבין הר ארגטס להר ארה, בצומת שבו מתמוג הכביש הצדדי היורד מההר עם הכביש הראשי, ניצבת אנדרטה מיוחדת ויוצאת דופן: אנדרטת האלף-בית הארמני. כל אותיות האלף-בית מגולפות בגודל גבוה מקומת אדם באבני טוף וולקני. הכתב הארמני הומצא בשנת 405 על-ידי הוגה חשוב בשם מסרופ מאשטוטס. על-פי המסורת, הכתב - שהארמנים אוהבים לספר שכל אותיותיו מושתתות על צורת צלב (36 במספר ולימים נוספו 3 נוספות), התגלה למאשטוטס בחיזיון. בעקבות ההמצאה החל מפעל תרגום ענק.

הארמנים הם בעלי גאווה לאומית ותודעה היסטורית מפותחת ביותר. משום כך הם מקדשים בין השאר את האלף-בית היחידאי שלהם. הקבלות לא מעט ניתן למצוא בין הארמנים ליהודים, בנוסף לגודל האף: גם הארמנים עם קטן היושב בצומת דרכים, עם שידע יותר שנות כיבוש מתקופות של עצמאות וחווה גלים של הגליות. גם הארמנים נרדפו עד חורמה וחוו טבח עם, וגם הם, כמונו, מקדשים את ספריהם ואת שפתם. לא בכדי גם בירושלים וגם בארמניה ניצב "היכל ספר" - מרכז לשימור ולמחקר של כתבי יד עתיקים. מהנה מאוד לראות תלמידי בתי ספר מקומיים המגיעים לאנדרטת האלף-בית במסגרת טיולים כיתתיים. הם נחפזים לאתר את האות הראשונה של שמם ולהצטלם איתה או לביים תצלומים קבוצתיים, ובכך שזורים בעין העדשה קדמה ומסורת.

g@globes.co.il

אזור ארגטס. הכנסייה במצודת אמבר, עם פרגי הענק האופייניים לאזור. ילדה בת המיעוט היזידי ואנדרטת האלף-בית הארמני. האותיות מגולפות באבני טוף וולקני, בגודל הגבוה מקומת אדם. אנשים אוהבים לבוא למקום ולהצטלם עם האות הראשונה של שמם

ביותר לארמנים, שמתנשאים עליהם לעתים קרובות.

על אף הריחוק המסוים שבין הקבוצות, נוכח החדשות הקשות על טבח היזידים בעיראק, הארמנים לא יכולים להגיב בשוויון נפש. המראות והסיפורים שמגיעים משם דומים מדי לאירועי הטבח שערכו בהם עצמם הטורקים. הפגנות יזידיות גדולות נערכו בשבועות האחרונים מול בית הפרלמנט ביריוואן, בירת המדינה. ממשלת המדינה הענייה הזו גם החליטה לתרום 50 אלף דולרים לטובת סיוע לפליטים היזידים בעיראק.

מעניין לגלות שנוכח המצוקה העכשווית של היזידים, אינטלקטואלים בני העם נטול המדינה הזה מעלים קצת פתרונות שונים לבעייתם. בין הפתרונות: הקמת מדינת מיעוטים במישור נינווה שבעיראק בחסות ובהגנה בינלאומית, או יישוב מחדש של העם היזידי כולו בארמניה, שבה מוגנים היזידים מפני רדיפות.

הבלתי ניתנת לכיבוש

בשיפוליו הררומיים של הארגטס מתנשאת מצודת אמברד (Amberd). פירוש שמה: "הבלתי נגישה" או "הבלתי ניתנת לכיבוש". המצודה, שרק חלקים ממנה שרדו, הוקמה לראשונה במאה השביעית נוכח הפלישה המוסלמית, כמקום מפלט. כמוה נבנו בנקודות קשות להגעה מנזרים ומבצרים. במאה ה-11 שופצה המצודה כחלק מהפוליטיקה הפנימית. נסיכים ארמנים נלחמו בנייהם על השליטה במדינה, ואחד מהם הסתייע בביזאנטיון, שביקשה לספח אליה את האזור. יריבו התנגד למהלך, ושיפץ את המצודה. זה לא עזר לו. הסלג'וקים הגיעו (שושלת שפלשה למערב אסיה בראשית המאה ה-11, והקימו אימפריה מוסלמית גדולה), הביסו את כל היריבים, וגם המצודה נפלה. היא הוקמה שוב במאה ה-13, כחלק ממערך הביצורים נגד המונגולים.

ניתן להגיע אל המצודה ברגל. שביל ברור